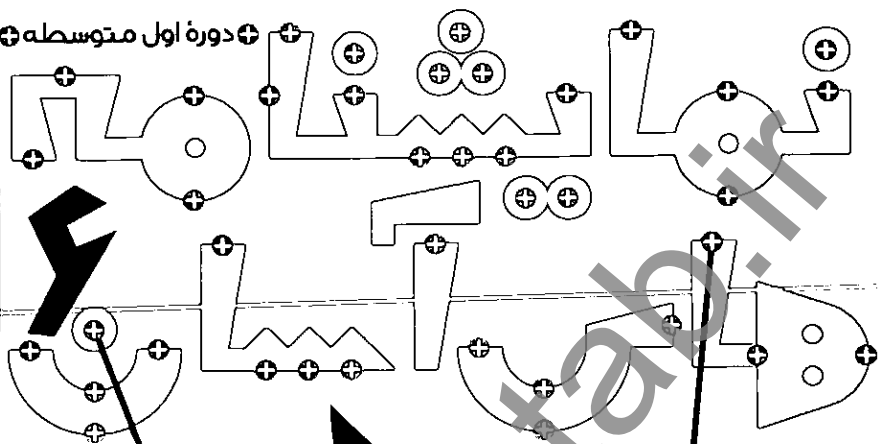


✚ برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر ✚ پنج نمایشنامه عروضی و غیرعروضی ✚

✚ دوره اول متوسطه ✚



✚ حسن دولت آبادی ✚

انتشارات سوره مهر (اولین هفته به حسیه و سوری)

مرکز هنرهای نمایشی

جلد ۱۶

دوره اول متوسطه

نمایشنامه‌های آسان
برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر



گرچه خواب آلود

نویسنده: حسن دولت‌آبادی

تصویرگر: کمال طباطبایی

چاپ: صحافی و لیتوگرافی: واژه پردازان اندیشه - چاپ اندیشه

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۴۹۴-۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۴۷۰-۱

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

تقلید و چاپ مستقیم با هر گونه برداشت به هر شکل منوط به اجازه رسمی از نشر سوره مهر است و در صورت برداری، نمایش به هر شکل، مشروط به کسب مجوز کتبی از نویسنده خواهد بود.

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۴۵۳۱

عنوان و نام پدیدآور: گرچه خواب آلود / نویسنده: حسن دولت‌آبادی؛

تصویرگر: کمال طباطبایی

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص.

ISBN: 978-600-175-494-4

فروست: نمایشنامه‌های آسان برای اجرا در کلاس درس و
صحنه تئاتر. پنج نمایشنامه عروسکی و غیر عروسکی. مقطع
راهنمایی: ج. ۱۶.

موضوع: نمایشنامه کودکان (فارسی)

موضوع: نمایش کودکان و نوجوانان -- راهنمای آموزشی (راهنمایی)

موضوع: نمایشنامه فارسی -- قرن ۱۴

موضوع: نمایش و آموزش و پرورش

رده بندی دیویی: ۸۴۲/۶۲

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۳۷۶/۷۶ PIRA-۴۴

شناسه افزوده: طباطبایی، کمال، ۱۳۴۸، - تصویرگر

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

وضعیت فهرست نویسی: فیا

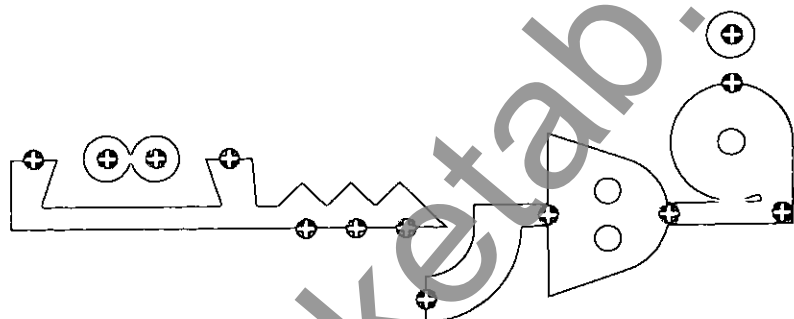
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشته پلاک ۳۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱

WWW.SOOREMEHR.IR



پیش گفتار ۲/ ۹/

پیش گفتار ۱/ ۱۳/

مقدمه نویسنده ۱۵/

نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها - دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی ۲۱/

راهنمای اجرا ۲۷/

برخی از انواع نمایش عروسکی ۳۱/

نمایشنامه «گرچه خواب آلود» ۳۷/

طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ۵۷/

طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ۶۵/

تحلیل اشخاص نمایش ۶۷/

گفت و گوی پیش از اجرا ۷۱/

- نمایشنامه «سفر طولانی» ⊕ /۷۵/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ⊕ /۱۰۱/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ⊕ /۱۰۹/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۱۱۱/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۱۱۷/
- نمایشنامه «سهم علم» ⊕ /۱۲۱/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ⊕ /۱۵۳/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۱۵۹/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۱۶۵/
- نمایشنامه «این نیز بگذرد» ⊕ /۱۷۱/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ⊕ /۱۹۹/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۲۰۳/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۲۰۷/
- نمایشنامه «یک فکر بکر» ⊕ /۲۱۳/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ⊕ /۲۴۳/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ⊕ /۲۵۳/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۲۵۷/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۲۶۷/
- معرفی مشاهیر این مجموعه ⊕ /۲۷۷/
- منابع ⊕ /۲۸۵/

پیش‌گفتار ۲

نوشتن نمایشنامه‌های آسان... از سال ۱۳۷۸ آغاز شد. سه سال طول کشید تا اولین نمایشنامه و ضمائم آن، با طرح کنونی، نوشته شد و قالب شایسته خود را به دست آورد؛ نمایشنامه‌ای با سه بخش ضمیمه که مشکلات بی‌شماری همچون سالن اجرا، دکور، لباس، زمان تمرین، و حتی نیاز به کارگردان کارآموده را در مدارس مرتفع کرد. چون به تجربه می‌دانستم تقریباً همه مدارس کشور فاقد این امکانات‌اند.

هدفم آن بود که نمایشنامه‌های مناسبی برای مدارس کشور بنویسم؛ نمایشنامه‌هایی که ضمن توجه به ضرورت‌های اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، علمی، و نیز رعایت تفکیک جنسیت دختر و پسر، با کمترین هزینه و در سریع‌ترین زمان ممکن، به اصلاح رفتار نسل آینده کشور بینجامد.

پس از اینکه نشر قطره ده جلد نخست این آثار را، که شامل پنجاه نمایشنامه بود، در

سال ۱۳۸۵ منتشر کرد، استقبال آغاز شد و کتاب‌ها به چاپ چهارم رسید. اجرای فراگیر این نمایشنامه‌ها در مدارس، جشنواره‌های دانش‌آموزی، و نیز دیگر جشنواره‌های کشور، همچنین اجرای عمومی این آثار توسط گروه‌های حرفه‌ای مؤید توفیق این اقدام است. گفتنی است بعضی از خانواده‌ها، برای تقویت و اصلاح برخی رفتارهای فرزندان، در منازل، به اجرای این نمایشنامه‌ها می‌پردازند.

در پاسخ به کارگردان‌هایی که این نمایشنامه‌ها را خارج از فعالیت‌های مدرسه‌ای اجرا می‌کنند و درباره علت کم بودن حجم برخی از نمایشنامه‌ها می‌پرسند اعلام می‌کنم، بر اساس عنوان کلی کتاب‌ها، کوشش کردم از گسترش اکثر این آثار خودداری کنم. به این ترتیب برخی از این آثار برای اجرا در خارج از مدرسه نیازمند گسترش خواهند بود؛ مثلاً نمایشنامه «وقتی ماهی غرق می‌شود»، که پیش‌تر در جلد ۲ به چاپ رسیده بود، برای اجرای عمومی خارج از مدرسه - با کارگردانی دخترم - گسترش یافت و با همان گستردگی بار دیگر چاپ شده است.

اینک، پس از یازده سال تلاش پی‌گیر، صد و پنجاه نمایشنامه در سی جلد فراهم آمده و بخش جدید «طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی» هم به آن افزوده گردیده است. ده جلد از این مجموعه چاپ مجدد همان جلدهای پیشین است که با ویراست جدید منتشر می‌شود.

بسیار خرسندم که به چنین توفیقی دست یافتم. اما، در کنار این خرسندی، انتظار می‌رود نهادهای فرهنگی ذریبط، به‌ویژه وزارت آموزش و پرورش، که بدون صرف کمترین هزینه اصلی‌ترین مصرف‌کننده این آثار است، از حمایت‌های معنوی و مادی خویش دریغ نرزد. کمترین حمایت این وزارت‌خانه ممانعت از تکثیر و کپی این نمایشنامه‌هاست؛ که متأسفانه در حال حاضر این مهم رعایت نمی‌شود. از اولیای محترم آموزش و پرورش و مدارس و دانش‌آموزان انتظار دارم، برای رعایت حقوق شرعی و قانونی نویسنده، از کپی کردن کتاب به هر شکل خودداری کنند.

از ریاست محترم نشر سوره مهر، جناب آقای محمد حمزه‌زاده، و مدیر محترم تولید،

جناب آقای جواد یزدان پناه، و همکاران آگاه و دقیقشان خانم‌ها اکرم دژه‌وست گنگ، مدینه مؤمنی، ابراهیم کاشانی و همکارانشان بسیار سپاس گزارم.

نیز جا دارد از دوست و همکار فرهیخته، استاد محترم، خانم سیمین امیریان، برای همه همکاری‌های بی‌دریغشان، به‌ویژه نگارش بخش کارگردانی عروسی آثار؛ فرزندان مهربانم، عاتکه و حسین و آیدا، برای همکاری‌های همه‌جانبه؛ همه مریبان، معلمان، هنرمندان، و والدین عزیزی که به صورت حضوری و تماس‌های تلفنی با حمایت‌هایشان مرا در این محبت خویش کرده‌اند؛ صمیمانه سپاس‌گزاری کنم. کلمات پاسخ‌گوی مهربانی این عزیزان نیست.

حسن دولت‌آبادی

پیش‌گفتار ۱

اولین تئاتری که در کلاس بازی کردم بخشی از نمایشنامه هم‌لته نوشته نویسنده نامدار جهان، ویلیام شکسپیر، بود که در یکی از کتاب‌های درسی چاپ شده بود. سال اول دبیرستان بودم و فقط چند ماه از فعالیت‌های تئاتری من، بیرون از دبیرستان، می‌گذشت. اجرای آن قطعه بدون آگاهی و شناخت و حتی بدون مطالعه کامل اثر انجام شد و من کمبودهای چنین اجرایی را احساس می‌کردم. پس از آن نیز نبود نمایشنامه‌های مناسب اجرا در دبیرستان همچنان برایم مشهود بود. سال‌ها بعد که مربیگری و کارگردانی تئاتر کودکان زیر شش سال تا دانش‌آموزان دبیرستانی را عهده‌دار شدم و با تدریس در مقطع کارشناسی در خدمت مربیان آموزش و پرورش چند استان بودم، همواره با این کمبود جدی مواجه گردیدم.

واقعیت این است که حتی امروز، که تعداد قابل ملاحظه ای تمایشنامه تولید شده است، به دلایل گوناگون، بسیاری از این آثار در مدارس امکان اجرا نمی یابند. از این دلایل می توان به ناهمخوانی آثار با مقدرات مدارس و محدودیت امکانات و مقررات و وقت در آموزشگاه ها اشاره کرد. البته دلیل اصلی دیگری هم وجود دارد و آن ناآشنایی اکثر مربیان و دبیران محترم و نیز دانش آموزان عزیز علاقه مند با نحوه تولید تئاتر است. موانع موجود مرا بر آن داشت تا به نوشتن این مجموعه برای مقاطع ابتدایی، راهنمایی، و دبیرستان اقدام کنم؛ مجموعه ای که علاوه بر متن نمایشنامه مقدمات ضروری اجرای تئاتر را هم در بر دارد. نگارش صد و پنجاه نمایشنامه را با همین ویژگی در سی جلد در نظر دارم که امیدوارم به مدد حضرت حق تعالی با شایستگی به انجام رسد. جا دارد ارادتم را حضور استاد محترم جناب آقای دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی برای استقبال بسیارشان از این مجموعه و نیز در اختیار نهادن مقاله هوشمندانه «نقش هنر نمایش در آموزشگاه ها» ابراز دارم.

از لطف بی دریغ پسر و دختر مهربان و فزیم و سخت کوشم، حسین و عاتکه عزیز، که در آماده سازی همه مجلدات این مجموعه با من هم فکری و همکاری بسیار کردند صمیمانه تشکر می کنم.

برای تشکر از این همه لطف و مهرورزی کلمات دیگری نیافتم.

حسن دولت آبادی

مقدمه

جهان امروز به سرعت در حال تغییر است. نگرانی عمدهٔ چنین جهانی گم شدن هویت است. سرعت توسعهٔ فرهنگ فردی و اجتماعی نگرانی‌هایی برای جوامع فراهم آورده است. جامعه‌ای که از سرعت لازم برای این دگرگونی بی‌بهره باشد ناچار خواهد شد فاصلهٔ ایجاد شده بین افراد و ارزش‌های خودی را بپذیرد و به القابات بیگانه دل ببندد. به همین علت، شناختن نیازهای اساسی اجتماع و یافتن راه‌های شایسته برای رفع آن نیازها ضروری است. بهره‌گیری اصولی از این شناخت در برنامه‌ریزی‌های اوقات فراغت باعث تقویت روحی و بروز خلاقیت دانش‌آموزانی خواهد شد که شخصیت آن‌ها در حال شکل‌گیری است و نسل آینده را برای تبدیل شدن به شهروندی آگاه و مسئولیت‌پذیر آماده می‌کند. لاین برنامه‌ریزی نه تنها توفیق فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان را افزایش خواهد داد، که بستر را برای ایجاد جامعهٔ مطلوب آینده فراهم خواهد ساخت. در غیر

این صورت و در صورت پرداختن صرف به علوم، آنان مجذوب تنوع علوم جهانی خواهند شد و شکاف عمیقی بین آن‌ها و جامعه خودی به وجود خواهد آمد.

برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت به هیچ وجه به معنی پر کردن بی‌هدف وقت نیست. بلکه، در عین توجه به همه موارد یادشده، باید متوجه حفظ و توسعه فرهنگ ملی و ایجاد شرایط برای دستیابی به فرهنگی جهانی باشد؛ به صورتی که نه تنها فرهنگ ملی تحقیر نشود، که موجبات مباهات افراد جامعه را فراهم آورد و به این پرسش که «من کیستم؟» یا «که می‌خواهم باشم؟» پاسخ دهد. و تاثیر یکی از فعالیت‌های محبوب و مؤثر برای چنین برنامه‌ریزی‌ای است.

به استناد تاریخ نمایش انسان از زمان اندیشیدت و جست‌وجو برای یافتن علت وقوع اتفاقات پیرامون خویش به «نمایش» نیز پرداخته، او به وجود نیروهای فراتر از توان محدود خود واقف شد و کوشید، به مدد نمایش، از فردیت خویش خارج شود و با حضور در تلاشی جمعی «اجتماع» را به رسمیت بشناسد و از طریق نمایش ارزش‌ها و اهداف خود را تقویت کند. پس، نمایش را به امکانی برای آموختن و آموزش دادن بدل ساخت. اما این‌ها همه قابلیت‌های نمایش نبود. آنچه نمایش برای آدمی به ارمغان آورد رسیدن به نوعی پالایش و زدودن کاستی‌ها و کژی‌های روحی و رفتاری بود. بعدها، که در یونان از دل نمایش‌های اولیه تاثیر به وجود آمد، تزکیه نفس حاصل اصلی تاثیر شناخته شد. ارسطو، فیلسوف یونانی و نخستین منتقد هنر در جهان، در کتاب فن شعر، حاصل تاثیر را رسیدن به کاتارسیس یا تزکیه نفس برشمرد. اهمیت تاثیر در یونان قرن پنجم پیش از میلاد بدان پایه بود که عالی‌ترین مقامات اجتماعی و دینی آتن مسئولیت جشنواره‌های مهم آتنی را بر عهده داشتند و بلندمرتبه‌ترین متفکران آن اجتماع در مقام نویسنده و کارگردان به تولید آثار عمیق و هوشمندانه پرداخته؛ آثاری که، پس از گذشت قرن‌ها، هنوز در سراسر دنیا اجرا می‌شود.

نمایش و پس از آن تاثیر در طی زمان تغییرات اساسی یافت، اما همواره اهداف مشترکی را پی می‌گرفت که عمده‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

تلاش برای دانستن آنچه وجود دارد و دانش محدود بشر هنوز آن را کشف نکرده است. حضور در فعالیتی جمعی، بنا بر ضرورت‌های اعتقادی و معیشتی، برای جداسازی انسان از فردیت خودخواهانه و پیوند او به هستی، برای احترام نهادن به حقوق دیگران و شناسایی موقعیت فرد در اجتماع

- آموزش ارزش‌های مورد توجه جوامع و تقویت روحیه احترام به اجتماع - تمیز راستی‌ها از ناراستی‌ها، با الگو قرار دادن قهرمان، به منظور اصلاح جامعه به این ترتیب، تئاتر برای انسان هوشمند را، که از کودکی و به طور غریزی با نمایش مأنوس بود، استمرار بخشید و به کسب شناخت لازم ترغیب کرد. حتی با ظهور سینما و تلویزیون هم تئاتر قابلیت و تأثیر خویش را از دست نداد و با شناخت ضرورت‌های جهان معاصر قالب‌های نوینی را برگزید و با توانایی بیشتر به حیات خویش ادامه داد. گرچه از گذشته تا امروز اهداف گوناگونی باعث توجه به تئاتر شده است، در نگاهی کلی می‌توان همه آن‌ها را در یک هدف جامع، یعنی آموزش، خلاصه کرد.

روان‌شناس آگاهی گفته است: «آدمی از آغاز تولد تا مرگ نیازمند نوازش است و در طول عمر او فقط شکل این نوازش تغییر می‌کند.» اگر این نیاز در کودکی با کشیدن دست بر سر او تأمین می‌گردد، در بزرگسالی با توجه کردن به او در عرصه‌های علمی و هنری و ورزشی و حتی امور جاریه زندگی این نیاز برطرف می‌شود. تئاتر از امکانات بسیار مناسبی برای بروز فعالیت‌های فردی شایسته، تشویق شدن اصولی، تخلیه انرژی، و مورد توجه قرار گرفتن برخوردار است.

هر کس به اندازه درونیات، آموخته‌ها، و مایه انسانی‌اش دایره‌ای فرضی از جهان برای خود ترسیم می‌کند. تئاتر به اجتماعی کردن این فردیت یاری می‌رساند. گسترش همکاری جمعی، پیوستگی، آشتی‌خواهی، صلح‌جویی، تقویت حس برادری، ایجاد علاقه به کار، شناخت و دریافت زبان حال و شیوه زندگی، پاسداری از حکمت و اراده و خواست، و غنای همه ابعاد وجودی خویش از راه بازشناسی هویت از دیگر قابلیت‌های تئاتر است.

فعالیت‌های فرهنگی، به‌ویژه تئاتر، می‌تواند مردمان نسلی را برای مقابلهٔ روشن‌بینانه با مسائل و مشکلات موجود و آینده توانا سازد و به نوجوانان و جوانان یاری دهد پرسش‌های واقعی و پرمایه و عمیق را مطرح کنند و طرح‌های روشن و اطمینان‌بخش برای به‌روزی بخواهند و در اختیار گیرند. عرضهٔ دلایل زندگی به جوانان علتی غایی است و دیگر علل غایی را در بر می‌گیرد.

اما تئاتر آموزش و پرورش شرایط ویژهٔ خود را دارد. مدرسه، که دومین اجتماع خاص بعد از خانه است، حساس‌ترین محل برای فراگیری رفتارهای اجتماعی و کاربردی کردن علوم با هدف بهبود کیفیت زندگی است. به همین علت، توجه به این تلاش فرهنگی و هنری خاص، به وزارت آنچه مدرسان و مربیان محترم در کلاس‌ها آموزش می‌دهند، اهمیت ویژه‌ای دارد. واقعیت این است که حجم و اهمیت دروس فرصت پرداختن به رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.

مشارکت در فعالیت‌های جمعی، مسئولیت‌پذیری، شناخت حقوق خود، احترام به حقوق دیگران، و آموزش امور اعتقادی و کاربردی زندگی را باید در فعالیت‌های جمعی خارج از کلاس جست‌وجو کرد و چنان که اثبات شده است، یکی از راه‌های کوتاه دستیابی به این رفتارها پرداختن به فعالیت‌های تئاتری است. همهٔ امور مهم حتی دروس علمی را می‌توان از طریق تئاتر آموزش داد.

اثمهٔ معصوم ما نیز بر اهمیت و تأثیر آموزش از طریق نمایش وقوف کامل داشته‌اند. نشان دادن طریقهٔ صحیح وضو گرفتن توسط امام حسن^(ع) و امام حسین^(ع) به پیرمردی که درست وضو نمی‌گرفت و نمایاندن روش صحیح نماز خواندن توسط حضرت علی^(ع) به اجتماع حاضر در محضر رسول گرامی اسلام نمونه‌هایی از این بذل توجه است. قرآن کریم نیز، برای تأثیر بیشتر کلام وحی، از داستان و درگیری نیروهای خیر و شر بهرهٔ بسیار برده است.

می‌توان از فارغ‌التحصیلان تئاتر دانشگاه‌ها برای تولید تئاتر در آموزش و پرورش یاری جست. استقبال دانش‌آموزان از این فعالیت‌ها، وجود بیش از دو هزار کانون و مرکز

فرهنگی و هنری معتبر چون کانون پرورش فکری، در اختیار داشتن ساختمان مدارس و کلاس‌های آن، و سهم‌تر از همه وجود حدود نوزده میلیون دانش‌آموز شرایط مطلوب را برای این فعالیت در آموزش و پرورش فراهم آورده است. به نظر می‌رسد حلقه مفقوده این زنجیر برنامه‌ریزی اساسی و درازمدت است.

آثار این جلد، که پنج نمایشنامه از صد و پنجاه نمایشنامه و ضمائم آن است، بر اساس شناخت این نیازها فراهم آمده است. این مجموعه سی جلدی بر آن است که امکان اجرای نمایشنامه‌ها را در کلاس‌های مدارس فراهم آورد. بسیار کوشش شده است آثار فانتزی خاصی که در قالب‌های غیر انسانی نوشته شده است بر ادبیات ارزشمند کهن ایران متکی باشد و اجرای آن‌ها با حداقل امکانات ممکن شود.

به دلیل ناآشنایی اکثر مربیان و معلمان عزیز با کارگردانی، «طرح کارگردانی و بازیگری عروسکی» و «کارگردانی و بازیگری غیرعروسکی» هر نمایش پیشنهاد شده است. علاوه بر این، در بخش «تحلیل اشخاص نمایش»، شخصیت‌های هر اثر به اختصار تحلیل شده است و در بخش مستقل «گفت‌وگوی پیش از اجرا»، متناسب با تم هر اثر، جملاتی از متفکران جهان انتخاب و ارائه شده است^۱، به استناد جمله حضرت علی^(ع) که فرمود: «فراگیر حکمت و فرزانی را از هر کس که آن را برای تو آورده و بنگر به آنچه گوید و نگاه نکن به آن کس که گوید»^۲، قبل از اجرای هر اثر فرصت بحث متنوع و همه‌جانبه با دانش‌آموزان تماشاگر فراهم شود.

به اصول کلی مربوط به اجرای تئاتر، به‌ویژه آثار این مجموعه، نیز در بخش «راهنمای اجرا» پرداخته شده است.

امید است این اقدام فرهنگی به تقویت بنیه علمی دانش‌آموزان و جهت دادن به شخصیت‌شان به منزله یک شهروند موفق یاری رساند.

حسن دولت‌آبادی

۱. عبدالواحد بن محمد آمدی (گردآورنده)، غرر الحکم و درر الکلم آمدی^(۱)، جلد دوم، سید هاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۷.